

ISSN 2181-922X

O'ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

METODIKA

2024 Vol. 4 (2)

www.metodika.tsuull.uz

MUNDARIJA

GLOBAL TA'LIM MUAMMOLARI: YECHIMLAR VA TAKLIFLAR

Qozoqboy Yo'ldoshev Blum taksonomiyasi nima?.....	5
Gulshan Asilova Mutaxassislik tilini o'qitish bo'yicha magistratura talabalarining loyihaviy faoliyatini model- lashtirish.....	11
Gulnoza Ahmedova Muloqot odobini shakllantirishning jamiyatimiz hayotidagi ahamiyati.....	19
Matluba Jabborova "Layli va Majnun" dostonini o'qitish usullari.....	28
Shoxruh Abdiraimov Maktab ta'limi sifatiga ta'sir etuvchi omillar (PISA 2022 tadqiqoti asosida).....	38

TIL TA'LIMI NAZARIYASI VA AMALIYOTI

Tursunay Yusupova O'quvchilarni grammatik topshiriqlarni bajartirish orqali matn yaratish faoliyatiga tayyorlash muammosi.....	47
Munira Shodmonova Jahon ta'lim tizimlarini tahlil qilishda qiyosiy pedagogik metodlarning o'rni.....	54
Dilobar Normuminova O'quvchilarda o'qib tushunish ko'nikmasini turli test topshiriqlari orqali rivojlantirish.....	62
Shoxida Quraqova Maishiy obyektlarni bildiruvchi piktografik yozuvning kognitiv-semantik tahlili.....	71
Javhar Tursunova O'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitishda realiyalardan foydalanishning samarali usullari.....	80

ADABIYOT O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUV

Roza Niyozmetova Savol va topshiriqlar tizimini yaratish.....	86
Saodat Kambarova Mutolaa madaniyatini rivojlantirish omillari.....	93

**MUTAXASSISLIK TILINI O'QITISH BO'YICHA MAGISTRATURA TALABALARINING
LOYIHAVIY FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH**Gulshan Asilova¹**Annotatsiya**

O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida ta'lim o'zbek, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida olib boriladi. Qoraqalpoq va rus tillarida ta'lim oluvchi guruhlarda o'zbek tili mutaxassislik tili sifatida o'qitiladi. Talabalarining davlat tilini maqsadli o'rganishlari uchun "O'zbek tili" fanidan har bir ta'lim yo'nalishi uchun o'quv dasturlari, darslik va o'quv qo'llanmalarini ishlab chiqish hamda joriy qilish borasida OTMlarga erkinlik berilgan. Ammo bugungi kunda OTMlarda amal qilayotgan o'quv dasturlarining barchasi ham zamonaviy metodika va lingvodidaktika talablariga javob beradi deb bo'lmaydi. Ko'plab darsliklar grammatizmga asoslangan eski metodlar asosida ishlab chiqilgan bo'lib, uzluksiz ta'lim konsepsiyasi, ta'limga kompetensiyaviy yondashuvga amal qilmaydi. Oliy ta'limda o'quv mashg'ulotlarida umumta'lim maktablarida o'zlashtirilgan mavzularning qaytadan o'qitilishi kuzatilmoqda. Ta'lim bunday tarzda amalga oshirilishi natijasida davlat tilini mutaxassislik tili darajasida o'zlashtirish vazifasi bajarilmayapti, bu esa o'zbek tili fanini talabalar uchun "ortiqcha" fanga aylantirib qo'yimoqda. Ushbu muammolarni hal etish uchun metodik yordam sifatida Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti magistratura talabalari tomonidan nofilologik yo'nalishlar talabalari uchun o'zbek tilidan dars ishlanmalari ishlab chiqildi va to'plam shaklida taqdim etildi. Mazkur o'quv loyihasiga 9 ta yo'nalish uchun dars materiallari kiritilgan. Maqolada loyihaning mazmuni, ish bosqichlari va erishilgan natijalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: *o'zbek tili, mutaxassislik tili, nofilologik yo'nalishlar, davlat tili ta'limi, o'quv-metodik ta'minot, loyihaviy faoliyat.*

Kirish

Dunyoda sifatli ta'limga ehtiyoj ortib bormoqda. Keyingi yillarda mamlakatimizdagi oliy ta'lim muassasalari soni, asosan, xususiy universitetlar hisobiga ikki barobardan ziyod ko'paydi. Bu ta'lim sohasida raqobat hamda ta'lim xizmatlari sifatiga e'tibor kuchayib borayotganidan dalolat beradi. Shu bois bugun malakali kompetent pedagogik kadrlarga ehtiyoj nihoyatda oshgani kuzatilmoqda.

O'zbekistondagi oliy ta'lim muassasalarining o'zga tillarda ta'lim beriladigan guruhlari-da o'zbek tili mutaxassislik tili sifatida o'qitiladi. Ularda O'zbekiston fuqarolaridan tashqari, ko'plab xorijiy talabalar ham ta'lim olmoqda. Lingvodidaktik talablarga asosan, bunday guruhlariga o'zbek tili boshlang'ich darajadan boshlab o'qitilishi lozim. Bu esa OTMlarda o'zbek tilini darajalab o'qitishni taqozo etadi va bu o'zbek tilining o'quv-metodik ta'minotida aks etishi kerak. Ammo nofilologik yo'nalishlarning o'zga tilli guruhlari uchun yaratilayotgan o'quv adabiyotlarida bunday farqlanish mavjud emas. Bir necha yil oldin oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun joriy etilgan "O'zbek tili" fan dasturida til ta'limini mutaxassislikka yo'naltirishga e'tibor kuchaytirilgan bo'lsa-da [O'zbek tili. 2017], bugungi kunda ham o'zbek tili ayrim

¹ *Asilova Gulshan Asadovna* — pedagogika fanlari doktori (DSc), professor, Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

E-mail: gulshanasilova@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8462-7120

Iqtibos uchun: Asilova, G. A. 2023. "Mutaxassislik tilini o'qitish bo'yicha magistratura talabalarining loyihaviy faoliyatini modellashtirish". *O'zbekiston: til va madaniyat*. 4[2]: 11—18.

o'quv dasturlari bo'yicha umumta'lim maktablarning o'rta sinflari darajasida, boshqalarida esa xorijiy til o'rganuvchilarning boshlang'ich darajasida o'qitilayotganini ko'rish mumkin.

Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasida "xalqaro tajribalardan ke- lib chiqib, oliy ta'limning ilg'or standartlarini joriy etish, jumladan o'quv dasturlarida nazariy bilim olishga yo'naltirilgan ta'limdan amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim tizimiga bosqichma-bosqich o'tish" vazifasi belgilangan [O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. 2019]. Shu munosabat bilan har bir oliy ta'lim muassasasiga unda mavjud ta'lim yo'nalishlari uchun o'quv rejalari va o'quv dastur- larini ishlab chiqish hamda joriy qilish huquqi berilgan. Biroq, amalda ko'plab universitetlarda davlat tilini mutaxassislik tili sifatida o'qitish zamonaviy talablarga javob bermaydi.

Asosiy qism

Davlat ta'lim standartlariga muvofiq, mamlakatimizdagi o'zga tilli umumta'lim maktab- larida o'zbek tili 2-sinf dan 11-sinfgacha o'qitiladi. Oliy ta'lim muassasalarida esa o'zbek tilining talabalar ta'lim oladigan yo'nalish, ularning egallaydigan kasbi, sohasi tili sifatida o'qitilishi belgilab qo'yilgan. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, bugungi kunda tibbiyot, yuridik, iqti- sodiy va pedagogik oliy ta'lim muassasalarida talabalar o'zbek tilini egallayotgan kasblariga yo'naltirilgan tarzda o'rganmoqdalar. Ushbu yo'nalishlar uchun yaratilgan o'quv adabiyotla- riga kasbiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan mavzular kiritilgan. Xususan, tibbiyot institutlarining rus guruhlariga uchun ishlab chiqilgan darslik va o'quv qo'llanmalar bunga yorqin misol bo'la oladi [Turdiyeva, Ahmedova, Mahkamov, Kurambayeva, Akbarxod- jayeva. 2021]. Ularda nutqiy mavzularning aksariyati ("Odam anatomiyasi", "Dorishunoslik", "Tez tibbiy yordam chaqirish", "Tish nima o'zi?", "Anamnez yig'ish", "Yurak kasalliklari", "Nafas olish a'zolari kasalliklari", "Kasbiy deontologiya", "Pediatriya", "Yuqumli kasalliklar", "Ichki ka- salliklar") talabalarining bo'lajak kasbi xususiyatlariga bag'ishlangan.

Ammo qator OTMlarda o'zbek tili ta'limi ushbu talablarga javob bermaydi. Xususan, o'zbek tilining o'quv-metodik ta'minoti, amaliy mashg'ulotlar mazmuni va strategiyasi, amal- dagi o'quv dasturlari zamonaviy lingvodidaktikaga muvofiq emas. Ayrim OTMlarda tuzilgan va amal qilayotgan o'quv dasturlari, asosan, tilining grammatik kursi va umumiy mazmundagi nutqiy mavzulardan iborat bo'lib, o'zbek tilining maktab kursidan deyarli farq qilmaydi. Ush- bu yondashuv talabalarining o'zbek tilidagi nutqiy va kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirmasligi bois o'quv kursiga ajratilgan vaqtning behuda sarflanishiga olib kelmoqda. Bu holatga o'zbek tili o'qituvchilarining talabalar egallayotgan sohani bilmasligi, ularning kasbiy terminologi- yasidan xabardor emasligi, mutaxassislik tilini o'qitish metodikasi ustida ishlamasligi sabab bo'lmoqda. Professional filologik va pedagogik ta'limda mutaxassislar filologik va nofilologik OTMlarda o'qitish uchun alohida tayyorlanmaydi. Shuningdek, yaqin vaqtlargacha o'zbek til- ini ona tili yoki xorijiy til sifatida o'qitadigan mutaxassislar ham alohida tayyorlanmaganligi ma'lum. Bu esa mavjud muammoning dolzarb ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Oliy ta'lim muassasalari uchun filolog o'qituvchilarni tayyorlashda mutaxassislik tili- ni o'qitish uchun alohida fan kiritilmagan. Lekin bu sohaning xususiyatlarini bilmaslik no- filologik yo'nalishlarda tilni maqsadli emas, umumiy tamoyillar asosida o'qitishga olib keladi.

"Mutaxassislik tili — til o'qitish aspektlaridan biri bo'lib, ta'lim muassasasida mutaxas- sislikni egallashda o'quv-ilmiy va kasbiy muloqotni ta'minlaydi. Mutaxassislik tilini egallash, odatda, ikkilamchi ko'nikma-malaka sifatida xorijiy tilni umuman egallash asosida paydo bo'ladi. O'rganuvchilar tilning ilmiy uslub, og'zaki ilmiy nutq, muayyan mutaxassislikning leksik-grammatik xususiyatlari kabi tizimlarini o'rganadilar, bu esa tanlangan bilim sohasi- da kommunikativ kompetensiyaning zaruriy darajasini egallashni ta'minlaydi. Mutaxassis- lik tilini o'zlashtirish darajasi kasbga yo'naltirilgan testlar yordamida aniqlanadi" [Азимов, Щукин. 2009: 360]. Mazkur ta'rifdan ko'rinadiki, mutaxassislik tilini o'zlashtirish uning

uslubiy xususiyatlari bilan birga, terminologiyasi va grammatikasining o'ziga xos jihatlarini o'rganishni taqozo etadi.

Yuqorida aytib o'tilgan muammolarning yechimini topish maqsadida joriy o'quv yilida Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetida ochilgan "O'zga tilli guruhlarda o'zbek tili" mutaxassisligi bo'yicha magistraturaning o'quv dasturiga bo'lajak mutaxassislar uchun zarur bo'lgan zamonaviy o'quv fanlari kiritildi. Xususan, ushbu o'quv rejaga muvofiq, magistraturada ilk bor "O'zbek tilini mutaxassislik tili sifatida o'qitish metodikasi" o'quv fani joriy qilindi [O'zbek tilini mutaxassislik tili sifatida o'qitish metodikasi. 2023]. Uning maqsadlaridan biri bo'lajak mutaxassislarni nofilologik oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tilini o'qitishga amaliy tayyorlashdan iborat. Mazkur o'quv fani oldiga quyidagi vazifalar qo'yilgan:

— oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tilini davlat tili va xorijiy til sifatida o'qitishning umumdidaktik, pedagogik, psixologik, lingvistik, sotsiolingvistik va lingvokulturologik asoslari to'g'risida tasavvur hosil qilish;

— o'zbek tilini mutaxassislik tili sifatida o'qitishning yaxlit metodik tizimini yaratish;

— o'zbek tilini nofilologik OTMda o'qitishda mutaxassislikka oid matnlardan didaktik material sifatida foydalanishni o'rgatish;

— o'zbek tilida og'zaki va yozma kasbiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishning metod, usul va vositalari bilan ishlash.

Ta'lim davomida nofilologik yo'nalishlar talabalariga o'zbek tilini o'qitishning quyidagi jihatlarini yoritiladi:

- o'zbek tili bo'yicha fan dasturlari va sillabuslarni tuzish tamoyillari;
- kommunikativ ehtiyojga mos ravishda mutaxassislik terminlarini tanlash va ular bilan ishlash xususiyatlari;
- kasbiy nutq madaniyati asoslari;
- og'zaki kasbiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish;
- turli yo'nalishlar uchun o'zbek tilidagi matnlar tanlashning xususiyatlari;
- mutaxassislik tilini o'zlashtirishda o'zbek tilidagi autentik matnlar bilan ishlash metodlari;
- sohaviy hujjatlar bilan ishlash orqali yozma kasbiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish;
- mutaxassislik tilini o'qitish uchun didaktik materiallarni ishlab chiqish;
- mutaxassislik bo'yicha o'zbek tilidagi ma'lumot-axborot materiallari bilan ishlash malakasini rivojlantirish.

"O'zbek tilini mutaxassislik tili sifatida o'qitish metodikasi" fani bo'yicha o'quv dasturida ta'lim jarayoni natijasi sifatida o'quv loyihasini yaratish belgilangan. Ma'lumki, zamonaviy kasbiy ta'limda talabalarining faol loyihaviy-tadqiqot (evristik) o'quv-kasbiy faoliyati samarali metodlardan biri bo'lib hisoblanadi. Shu bois hozirgi vaqtda til ta'limiga taalluqli barcha fanlar bo'yicha bakalavriatda ham, magistraturada ham o'quv kurslari davomida loyiha ishlarini tayyorlash amaliyoti keng qo'llanmoqda.

Loyiha ishining maqsadi nofilologik yo'nalishlar talabalarining davlat tilida kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga yordam beradigan mashg'ulotlar ishlanmalarini yaratish deb belgilandi. Bunda birinchi navbatda nimaga e'tibor qaratilishi zarur? Nofilologik yo'nalishlarda o'zbek tilini davlat tili sifatida o'qitishga bag'ishlangan tadqiqotlarda davlat tilida kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish talablari tahlil qilingan. Jumladan, M. Qaraxodjayevaning fikriga ko'ra: "...davlat tili ta'limi oldida ikki asosiy maqsad turadi:

a) davlat tilida vaziyatga mos ravishda nutqiy aloqaga kirisha olish;

b) davlat tilida mustaqil ish yurita olish, ixtisosiy nutq madaniyatiga ega bo'lish"

[Qaraxodjaeva. 2002: 5]. Ushbu jihatlarini hisobga olgan holda, loyiha mualliflari tomoni-

dan davlat tilida kasbiy kompetensiya og'zaki va yozma nutq madaniyatida namoyon bo'ladi-gan sohalar o'rganib chiqildi. "O'zbek tilini mutaxassislik tili sifatida o'qitish metodikasi" fani bo'yicha loyiha ishining materiali sifatida ta'limning keng sohalaridan quyidagi yo'nalishlar tanlab olindi: iqtisodiyot, axborot texnologiyalari, huquq, bank-moliya, tabiiy fanlar, arxitek-tura, tarix, tibbiyot, san'at.

O'quv semestri avvalida loyihaviy faoliyatning rejasi tuzilib, ishning bosqichlari belgilab olindi. Talabalar har biri 9 ta yo'nalish bo'yicha didaktik materiallar ishlab chiqish ista-gini bildirdi, bu ularga tanlangan yo'nalishlarning barchasi haqida atroflicha tasavvurga ega bo'lish imkonini berdi. Birinchi navbatda mutaxassislik tilini o'qitishda o'quv fanlari integ-ratsiyasini ta'minlash maqsadida tanlangan ta'lim yo'nalishlarining amaldagi o'quv rejalari o'rganib chiqildi. Aksariyat OTMlarda "O'zbek tilining sohada qo'llanishi" yoki "O'zbek tili" fanlari 1-2-semestrlar davomida o'qitilishi, bu davrda talabalar har bir yo'nalish bo'lajak kasbiga oid qay-si fanlarni o'zlashtirishi hisobga olindi.

Loyiha ishining ikkinchi bosqichida tanlangan yo'nalishlarda mutaxassislik tilining og'zaki va yozma shakllariga xos xususiyatlar o'rganib chiqildi. O'tkazilgan tahlillarga asos-langanda, loyiha uchun modellashtiriladigan o'quv mashg'ulotlarining mavzulari va maz-muni belgilanib, ta'lim maqsadi, vazifalari va metodik tamoyillar aniqlab olindi.

Loyihaga kiritiladigan dars mashg'ulotlarining mavzularini belgilashda muayyan yo'na-lish, sohaning dolzarb muammolari, o'ziga xos xususiyatlari hisobga olindi. Xususan, "Xalqa-ro munosabatlarda siyosiy nutq", "Retsept yozishni o'rganamiz", "Iqtisodiyotning asosiy shart-lari", "Sun'iy intellekt", "Muomalaga layoqatlilik nima?", "Rang-tasvir", "Semizligimga havo aybdormi?", "To'lov tizimlari", "G'aroyib binolar" kabi mavzular shular jumlasidandir.

Loyiha ishining uchinchi bosqichida har bir yo'nalish terminologiyasi, sohaga xos so'zlar va iboralar, nutq qoliplari o'rganilib, tahlil qilindi. Ma'lumki, sohaviy terminlarni o'rgatish talabalar har bir yo'nalish bo'yicha o'zbek tilida muqobillarga ega emasligi aniqlandi. Ushbu holat so-haviy terminologiya bilan ishlashda nafaqat talabalar, balki o'zbek tili o'qituvchilari uchun ham bir qator qiyinchiliklarni tug'diradi. Shu bois kasbiy terminologiya bilan ishlash sama-radorligini oshirish maqsadida tanlangan har bir yo'nalish bo'yicha o'zbek tili mashg'ulotlari uchun terminologik minimum tuzildi. O'qib tushunish va tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan matnlarni tuzishda tanlangan terminlardan foydalanildi, bu esa terminlarning kontekstda o'rganilishiga asos bo'ladi.

Dars ishlanmalari uchun sohaviy terminlarni tanlashda turli soha va tarmoqlar termin-larining muayyan qismi o'zbek tilida muqobillarga ega emasligi aniqlandi. Ushbu holat so-haviy terminologiya bilan ishlashda nafaqat talabalar, balki o'zbek tili o'qituvchilari uchun ham bir qator qiyinchiliklarni tug'diradi. Shu bois kasbiy terminologiya bilan ishlash sama-radorligini oshirish maqsadida tanlangan har bir yo'nalish bo'yicha o'zbek tili mashg'ulotlari uchun terminologik minimum tuzildi. O'qib tushunish va tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan matnlarni tuzishda tanlangan terminlardan foydalanildi, bu esa terminlarning kontekstda o'rganilishiga asos bo'ladi.

Loyiha uchun muayyan qismi o'zbek tilida muqobillarga ega emasligi aniqlandi. Ushbu holat so-haviy terminologiya bilan ishlashda nafaqat talabalar, balki o'zbek tili o'qituvchilari uchun ham bir qator qiyinchiliklarni tug'diradi. Shu bois kasbiy terminologiya bilan ishlash sama-radorligini oshirish maqsadida tanlangan har bir yo'nalish bo'yicha o'zbek tili mashg'ulotlari uchun terminologik minimum tuzildi. O'qib tushunish va tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan matnlarni tuzishda tanlangan terminlardan foydalanildi, bu esa terminlarning kontekstda o'rganilishiga asos bo'ladi.

Loyihaning ushbu bosqichida mualliflar tomonidan tanlangan sohalar faoliyatida eng ko'p qo'llanadigan terminlar kiritilgan rasmiy muloqot namunalari ishlab chiqildi. Shu bilan birga, rasmiy uslubga xos nutq, shuningdek, turli kasb vakillarining jonli nutqini aks ettiruvchi audio va videomateriallar banki shakllantirildi. Ular loyihaning har bir mavzusi ichiga QR kodlar ko'rinishida kiritilib, ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy usullarni joriy etish talablari bo'yicha rasmiylashtirildi.

Loyihaning beshinchi bosqichida magistratura talabalari tomonidan turli kasbiy sohalar faoliyatiga oid asosiy hujjatlar o'rganib chiqildi. Ulardan sohada eng ko'p qo'llanadiganlari tanlab olindi. Masalan, loyihaga *"Bemorga tayinlangan dori vositalari va uning tibbiy hujjatlari"*, *"Soliq auditini o'tkazish to'g'risida xabarnoma"*, *"Tovar belgisini ro'yxatdan o'tkazish uchun talabnoma"*, *"Startup loyihalarini tanlab olish va moliyalashtirish tanlovida ishtirok etish uchun ariza"*, *"Muomalaga layoqati cheklanganligini tasdiqlovchi hujjatlar"*, *"Qimmatbaho metallar va qimmatbaho toshlardan zargarlik va boshqa buyumlarni ishlab chiqarish uchun beriladigan litsenziya"*, *"Kadastr pasporti"*, *"Ixtiro haqidagi talabnoma"*, *"Bankdan kredit olish uchun ariza"*, *"To'lov tashkiloti faoliyatini amalga oshirish huquqini beruvchi litsenziyani olish to'g'risida ariza"*, *"Ziddiyatlar to'g'risida ma'lumotnoma"* kabi hujjatlar kiritilgan bo'lib, ularni mustaqil tuzish yoki blank ko'rinishidagi hujjatlarni o'zbek tilida to'g'ri to'ldirishni o'rgatish ko'zda tutilgan. Shuningdek, ayrim sohalarga tegishli, mijozlar tomonidan to'ldiriladigan hujjatlar bo'yicha og'zaki tushuntirish berish ham rasmiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantiruvchi vazifalar sirasiga kiradi. Bunday yondashuv o'quv jarayonida kompetensiyalarni kuchaytirishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish talablariga muvofiq ravishda qo'llanishi kerak.

Loyihaning ushbu bosqichida nafaqat soha hujjatlari bilan tanishtirish, balki ular bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan didaktik va muammoli topshiriqlar ham ishlab chiqildi. Masalan:

- *Berilgan videolavhani ko'ring. Unda keltirilgan ma'lumotlar asosida soliq solinmaydigan daromadlarni yozib chiqing.*
- *Shahar supermarketlarining biridasiz. Bir xaridor kassadan chiqib, chekidagi QQS to'lovi xaridordan olinadimi yoki yo'qmi deb, menejerdan ma'lumot so'radi. Menejer bu haqida batafsil ma'lumot bera olmadi. Siz, soliq inspeksiyasi xodimi sifatida bu suhbatga qo'shilib, fikr bildiring. QQS haqiqatan ham xaridordan olinishi va nima uchun ekanligini tushuntirib bering.*
- *Yandex Alisa ovozli yordamchisiga o'zbek tilini qo'shish uchun istalgan mavzuda ovozli matn tayyorlang.*
- *Berilgan suratlarda golland rassomi Van Gogning bir asari rus va o'zbek tillarida tasvirlab berilgan. O'zbek tiliga qilingan tarjimada xatolar mavjud. Shu xatolarni topib, to'g'rilang.*
- *QR kod orqali berilgan ma'lumotdan mualliflik huquqi haqida bilib oling. Qaysi sohalar uchun mualliflik huquqi kerak bo'ladi? O'rganib chiqing va yozing.*
- *O'zingiz uchun qiziqarli bo'lgan teatr spektakliga reklama afishasini tayyorlang.*
- *QR kod orqali berilgan audiolavhani tinglang. Unda ba'zi kimyoviy elementlarning xususiyatlari insonlar xarakteriga qiyoslangan. Elementlar xususiyatlarini jadval shaklida yozing.*
- *Dunyodagi eng yirik banklar o'ntaligi ro'yxatini tuzing, ular haqidagi ma'lumotlarni qisqa ifodalang.*
- *Virtual kartalar haqidagi ma'lumotni tinglang va ularning an'anaviy kartalardan farqli xususiyatlarini jadval ko'rinishida yozing.*

Didaktik materialni ishlab chiqishda til o'rgatishning zamonaviy texnologiyalari, audio va videomateriallardan foydalanildi. Metodik adabiyotlarda ko'p bora ta'kidlanganidek, til va nutq materiallarini taqdim etishda ularning nutqiy vaziyatga mosligini ta'minlash zarur.

Mutaxassislik tilini o'qitish bo'yicha magistratura talabalarining loyihaviy faoliyatini modellashtirish

Bu ta'lim oluvchilarga leksik birliklar va grammatik qoliplarni tezroq eslab qolish va ular-dan nutqiy faoliyatda samarali foydalanish imkonini beradi [Вербицкий, Григоренко. 2015: 188].

Loyihaning oltinchi bosqichida tinglab tushunish va o'qib tushunish ko'nikmalarini rivojlantiruvchi matnlar tanlandi. Nofilologik yo'nalishlar talabarlari uchun o'zbek tili ta'limida matnlar tanlash borasida J. Yo'ldoshev tomonidan quyidagi fikr bildirilgan: "Texnikaviy va boshqa nofilologik oliy o'quv yurtlarining talabalariga o'zbek tilini o'rgatishda ularning ixtisoslik tili sohasidagi ko'nikma va malakasini shakllantirish hamda rivojlantirish, ularni mutaxassisligi bo'yicha ilmiy adabiyotlar bilan mustaqil ishlashga tayyorlash muhim vazifa bo'lib hisoblanadi. Ixtisoslikka oid matnning ta'lim birligi sifatida olinishi esa bu yo'nalishda olib boriladigan til o'rgatish jarayonining asosini tashkil etadi" [Жўраев. 2005: 65].

Har bir mashg'ulot uchun autentik matnlar tanlab olinib, loyiha mualliflari tomonidan adaptatsiya qilindi (moslashtirildi). Bunda hozirgi kunda til ta'limida asosiy o'rinni egallagan integrativ yondashuvdan foydalanildi.

Ma'lumki, mutaxassislik tilini o'qitish jarayonida mavzularning maxsus fanlar mavzularidan "orqada qolishi" til mashg'ulotlari samaradorligini keskin pasaytiradi, chunki bu tilni o'rganishga bo'lgan xohishning yo'qolishiga olib keladi [Жукова, Никитина, Комарова. 2012: 25]. Shu bois o'quv materiallarini tanlashda bugungi kunda tanlangan sohalar uchun dolzarb muammolarga e'tibor qaratildi.

Loyihaning yakunlovchi bosqichida tuzilgan dars ishlanmalarini tartiblash, soddadan murakkabga qarab joylashtirish, loyiha dizayni ustida ishlash, materiallarni taqdim etishda texnik va metodik talablarga moslashtirish ishlari amalga oshirildi. Shuningdek, o'quv mashg'ulotlarida foydalaniladigan barcha terminlarni o'z ichiga olgan glossariy ham ishlab chiqildi. Tayyor bo'lgan loyiha kitob shakliga keltirilib, "Nofilologik yo'nalishlar uchun "o'zbek tili" fanidan namunaviy dars ishlanmalari" deb nomlandi. Uni nashr qilish va elektron shaklda internet resurslariga joylashtirish rejalashtirildi.

Xulosa

Mazkur loyiha ishini amalga oshirish davomida turli oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tilini o'qitishda foydalanish mumkin bo'lgan sifatli metodik material yaratildi. Bu kontent bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tili ta'limida qo'llanayotgan ko'plab samarasiz, ma'nan eskirgan o'quv adabiyotlarining o'rnini bosishi mumkinligini ko'rsatdi. Ushbu faoliyat bilan shug'ullanish jarayonida bo'lajak magistrlar turli yo'nalishlar uchun mutaxassislik tili bo'yicha metodik ta'minot bilan ishlash ko'nikmalariga hamda o'quv qo'llanmalari va terminologik lug'atlarni tuzish tajribasiga ega bo'ldilar. Pirovardida, bunday faoliyat magistratura talabalarini yuqori saviyada ilmiy izlanishlar olib borish, pedagogik faoliyat yuritish, boshqaruvga tayyorlaydi. Ularning tanqidiy fikrlash va tizimli tahlil qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari uchun yaxshi imkoniyat beradi. Loyiha faoliyati davomida erishilgan natijalar nafaqat magistrning ilmiy-metodik faoliyatida, balki nofilologik oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tili ta'limining sifatini oshirishda ham muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar

O'zbek tili (fan dasturi). 2017. Tuzuvchilar: N.Husanov, M.Abdurahmonova, O'Lafasov, G.Asilova. — Toshkent: OO'MTV. — 17 b.

O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. 2019. URL: <https://lex.uz/ru/docs/4545887>

Turdiyeva, K.; Ahmedova, D.; Mahkamov, M.; Kurambayeva, G.; Akbarxodjayeva, F. O'zbek tili. Tibbiyot institutlarining rus guruhlariga uchun darslik. I qism. Toshkent: NIF MSH. 2021. — 178 b.

Азимов, Э. Г.; Щукин, А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). — Москва: Изд-во ИКАР. 2009. — 448 с.

O'zbek tilini mutaxassislik tili sifatida o'qitish metodikasi. 2023 (70111600-O'zga tilli guruhlarda o'zbek tili magistratura mutaxassisligi uchun fan dasturi). — Toshkent.

Қараходжаева, М. Х. Нофилологик гуруҳ талабаларининг касбий нутқини феъл асосида шакллантириш методикаси: Пед. фан. ном. дисс. — Тошкент: ЎЗМУ. 2002. — 156 б.

Асилова, Г. А. Божхона ва солиқ йўналишлари талабаларининг давлат тилида касбий мулоқот юритиш компетенциясини ривожлантириш (рус гуруҳлари мисолида): Пед. фан. докт. дисс. — Тошкент: ТДПУ. 2017. — 276 б.

Asilova, G. Til ta'limida kasbiy muloqot ko'nikmalarini shakllantirish // O'zbekiston: til va madaniyat. № 4 (2). 2023. — В. 30-41.

Жўраев, М. Р. Ўзбек тилини давлат тили сифатида ўргатиш методикасининг шаклланиши (олий ўқув юртларида давлат тили таълими мисолида): Пед. фан. ном. дисс. — Тошкент: ТДПУ. 2005. — 166 б.

Вербицкий, А. А.; Григоренко, О. А. Контекстное обучение иностранному языку специальности: Учебно-методическое пособие. — Москва: РИЦ МГГУ им. М.А. Шолохова. 2015. — 205 с.

Жукова, Г. С.; Никитина, Н. И.; Комарова, Е. В. Технологии профессионально-ориентированного обучения. Учебное пособие. — Москва: Изд-во РГСУ. 2012. — 165 с.

Modeling the project activities of master students in teaching of the Language of Specialty

Gulshan A. Asilova¹

Abstract

Education in higher educational institutions of Uzbekistan is carried out in the Uzbek, Karakalpak, Russian and English languages. Uzbek is taught as the language of specialty in groups with education in Karakalpak and Russian. Universities are free to develop and implement curricula, textbooks and teaching aids in each available field of study regarding the subject “Uzbek language” in order to develop the purposeful study of the state language by students. However, not all curricula operating in universities today can be considered competently structured from modern methodical and linguodidactical point of view. Many textbooks are developed on the basis of old methods based on grammaticism and do not meet the requirements of the concept of continuous education and competence-based approach in education. In higher education, during the teaching process, one can observe re-learning of the material already learned in secondary school. This does not correspond at all to the task of mastering the state language at the level of specialization. Resultantly, the Uzbek language becomes an “excessive” subject for students. As a methodological guide for solving these problems, master students of the Tashkent State University of Uzbek Language and Literature have developed a set of methodological recommendations on the specialty language

¹ **About the author:** Gulshan A. Asilova — Doktor of Pedagogy (DSc), professor, University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi.

E-mail: gulshanasilova@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8462-7120

SCOPUS ID: 57211624977

For citation: Asilova, G. 2023. “Modeling the Project Activities of Master Students in Teaching of the Language of Specialty”. *Uzbekistan: language and culture*. 4[2]: 11—18.

for students of various educational fields of non-philological higher educational institutions. This training project includes training materials in 9 areas. The given article highlights the content of the project, the stages of work and the results achieved.

Key words: *the Uzbek language, the language of specialty, non-philological directions, state language education, educational and methodological support, project activity.*

References

O'zbek tili (fan dasturi). 2017. Tuzuvchilar: N.Husanov, M.Abdurahmonova, O'Lafasov, G.Asilova. — Toshkent: OO'MTV. — 17 b.

O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. 2019. URL: <https://lex.uz/ru/docs/4545887>

Turdiyeva, K.; Ahmedova, D.; Mahkamov, M.; Kurambayeva, G.; Akbarxodjayeva, F. O'zbek tili. Tibbiyot institutlarining rus guruhlariga uchun darslik. I qism. Toshkent: NIF MSH. 2021. — 178 b.

Азимов, Э. Г.; Щукин, А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). — Москва: Изд-во ИКАР. 2009. — 448 с.

O'zbek tilini mutaxassislik tili sifatida o'qitish metodikasi. 2023 (70111600-O'zga tilli guruhlarda o'zbek tili magistratura mutaxassisligi uchun fan dasturi). — Toshkent.

Қараходжаева, М. Х. Нофилологик гуруҳ талабаларининг касбий нутқини феъл асосида шакллантириш методикаси: Пед. фан. ном. дисс. — Тошкент: ЎзМУ. 2002. — 156 б.

Асилова, Г. А. Божхона ва солиқ йўналишлари талабаларининг давлат тилида касбий мулоқот юритиш компетенциясини ривожлантириш (рус гуруҳлари мисолида): Пед. фан. докт. дисс. — Тошкент: ТДПУ. 2017. — 276 б.

Asilova, G. Til ta'limida kasbiy muloqot ko'nikmalarini shakllantirish // O'zbekiston: til va madaniyat. № 4 (2). 2023. — В. 30-41.

Жўраев, М. Р. Ўзбек тилини давлат тили сифатида ўргатиш методикасининг шаклланиши (олий ўқув юртларида давлат тили таълими мисолида): Пед. фан. ном. дисс. — Тошкент: ТДПУ. 2005. — 166 б.

Вербицкий, А. А.; Григоренко, О. А. Контекстное обучение иностранному языку специальности: Учебно-методическое пособие. — Москва: РИЦ МГГУ им. М.А. Шолохова. 2015. — 205 с.

Жукова, Г. С.; Никитина, Н. И.; Комарова, Е. В. Технологии профессионально-ориентированного обучения. Учебное пособие. — Москва: Изд-во РГСУ. 2012. — 165 с.